

برآورد یارانه آشکار و پنهان گندم و آرد

* لویسلا: حصد رضا و فادار مقدم

چکیده

گندم، یکی از مهمترین منابع غذایی موردنیاز بیشتر جوامع می‌باشد. در کشور ما نیز با توجه به سهم چشمگیر نان در سبد مصرفی خانوارها، گندم از اهمیت فراوانی برخوردار است. به همین دلیل، سالهای متعددی از سیاستهای حمایتی دولت بهره‌مند بوده است. این حمایت، به دلیل افزایش قیمت تفصیلی خرید گندم و دیگر هزینه‌ها از تولید تا توزیع طی سالهای اخیر به شدت بر حجم یارانه دولت به گندم تأثیر گذاشته است، به طوری که یارانه گندم، از رقم ۴۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۶۸، به حدود ۳۸۰۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است. هدف از این پژوهش، برآورد یارانه آشکار و پنهان گندم و آرد، به تغییک گندم وارداتی و تولید داخلی و گروههای مختلف مصرف‌کننده گندم و آرد می‌باشد.

مقدمه

مسئله تعیین قیمت گندم و انواع آردهای استحصالی از آن، و در نهایت قیمت نان، و چگونگی تأمین یارانه آن در جامعه، اهمیت ویژه‌ای داشته و همواره مورد توجه دولت بوده است، به طوری که سهم چشمگیری از کل یارانه‌های پرداختی در هر سال را به خود اختصاص داده است.

محوریت بخش کشاورزی در برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز حمایت بیش از پیش از محصولات کشاورزی را در سالهای اخیر سبب شده است. به همین روی، شاهد رشد قیمت‌های تضمینی محصولات کشاورزی در سالهای اخیر می‌باشیم. در مورد کالای راهبردی گندم باید گفت که به رغم افزایش قیمت خرید گندم از کشاورزان و افزایش هزینه‌های نگهداری و تبدیل گندم به آرد، قیمت فروش آرد به نانوایان تغییر ناچیزی داشته، و در نتیجه، هزینه دولت به

منظور تأمین یارانه نان در سالهای اخیر افزایش چشمگیری یافته است. علاوه بر این، عدم تناسب قیمت نان و نیز افزایش ضایعات آن، موجب شده است که مردم، در مواردی، گندم و نان را به عنوان یک ماده غذایی غیر از تأمین غذای روزانه به کار بزنند. جدول ۱، نشانه‌نده میزان یارانه پرداختی به گندم طی سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۶۵ می‌باشد.

جدول ۱. میزان پرداخت یارانه طی سالهای ۱۳۷۵-۱۳۶۵

سال	یارانه گندم	یارانه پرداختی	جمع کل	در صد یارانه گندم به کل یارانه پرداختی
۱۳۷۵	۱۱	۶۵/۸	۶۵/۸	۱۶/۷۲
۱۳۷۴	۵/۵	۴۲/۶	۴۲/۶	۱۲/۹۱
۱۳۷۳	۱۵	۷۹	۷۹	۱۸/۹۹
۱۳۷۲	۳/۷	۳۷	۳۷	۱۰/۰۰
۱۳۷۱	۲۴	۸۱	۸۱	۲۹/۶۳
۱۳۷۰	۳۷	۱۱۰	۱۱۰	۳۲/۶۴
۱۳۶۹	۲۴	۱۰۶	۱۰۶	۲۲/۶۴
۱۳۶۸	۲۷	۱۲۰	۱۲۰	۲۲/۵۰
۱۳۶۷	۵۱	۱۱۶	۱۱۶	۴۳/۹۷
۱۳۶۶	۶۸	۱۲۷	۱۲۷	۵۳/۵۴
۱۳۶۵	۴۰	۱۰۴	۱۰۴	۲۸/۴۶
۱۳۶۴	۳۸/۵	۹۱	۹۱	۴۲/۳۱
۱۳۶۳	۴۵	۱۶۲	۱۶۲	۲۷/۷۸
۱۳۶۲	۱۷۱	۴۰۴	۴۰۴	۴۲/۲۳
۱۳۶۱	۲۵۰	۵۱۵	۵۱۵	۴۸/۵۴
۱۳۶۰	۵۱۳	۱۰۴۳	۱۰۴۳	۴۹/۱۹
۱۳۵۹	۱۱۵۴	۲۱۲۶	۲۱۲۶	۵۴/۲۸
۱۳۵۸	۲۰۹۵	۳۶۸۶	۳۶۸۶	۵۶/۸۳
۱۳۵۷	۲۸۰۰	۴۸۷۸	۴۸۷۸	۵۷/۴۰
۱۳۵۶	۳۸۰۰	۵۸۰۰	۵۸۰۰	۶۵/۵۲

منابع: سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان، دفتر امور بازرگانی.

همان‌گونه که در جدول مذکور نشان داده شده است، یارانه پرداختی به گندم طی سالهای اخیر به طور شدیدی افزایش یافته است. این یارانه، طی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۵، به طور متوسط، رشدی معادل ۸۸ درصد داشته است. افزایش مطلق یارانه گندم با توجه به محدود بودن منابع مالی دولت به منظور پرداخت یارانه، سبب افزایش سهم گندم از کل یارانه نیز شده است، به طوری که سهم یارانه گندم نسبت به کل یارانه را از ۲۷/۸ درصد در سال ۱۳۶۸ به ۶۵/۵ درصد در سال ۱۳۷۵ افزایش داده است. به بیان دیگر، افزایش یارانه گندم، باعث کاهش یارانه دولت به دیگر کالاهای اساسی شده است.

طرح مسئله

در این گزارش، کوشیده‌ایم تا یارانه پرداختی آشکار و واقعی^۱ گندم را به تفکیک مصرف کنندگان نهایی و نوع خرید گندم (وارداتی یا تولید داخلی) برای سالهای ۱۳۷۳-۱۳۶۹ برآورد نماییم. در اساس، میزان یارانه گندم، از مابه التفاوت درآمد و هزینه‌های سازمان غله که عهده‌دار توزیع آرد در کشور می‌باشد، منتج می‌شود. بدین روی، با توجه به اقلام هزینه و درآمد این سازمان می‌توانیم یارانه‌ها (اعم از آشکار و پنهان) را محاسبه کنیم. یارانه آشکار، یارانه‌ای است که همه ساله توسط سازمان غله محاسبه شده و از طرف سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولیدکنندگان، با تصویب شورای اقتصاد، پرداخت می‌گردد. در بطن این یارانه، قیمت تمام شده گندم وجود دارد که این قیمت با احتساب ارز دولتی در مورد گندم وارداتی به دست آمده است. اختصاص ارز دولتی، خود نوعی یارانه است که همه ساله از طرف دولت بابت خرید کالاهای اساسی به سازمانهای دست‌اندرکار، و در نهایت به مصرف کنندگان نهایی، پرداخت می‌گردد. در این پژوهش، از آن به عنوان یارانه پنهان نام بردیم شود. محاسبه کل یارانه ریالی با احتساب قیمت ارز آزاد (در مورد گندم وارداتی) به عنوان یارانه واقعی گندم تلقی شده که یکی از هدفهای این گزارش نیز می‌باشد. نتایج بررسی فوق، همچنین به ما نشان می‌دهد که هر یک از گروههای

۱. منظور از یارانه واقعی، یارانه پرداختی به مصرف کننده با احتساب ارزش بازار ارز در خصوص گندم وارداتی است.

مصرف کننده گندم، طی سالهای یادشده، چه میزان یارانه (آشکار و واقعی) از دولت دریافت نموده‌اند.

تحلیل داده‌ها

به منظور تحلیل داده‌ها، یارانه پرداختی برآورد شده، از نظر نوع گندم (تولید داخلی و وارداتی) با احتساب نرخ ارز دولتی و نرخ ارز آزاد (در مورد گندم وارداتی) در جدول ۲ تدوین شده است. همان طور که در جدول ۲ می‌بینید، یارانه پرداختی در مورد گندم تولید داخلی در سال ۱۳۷۳ نسبت به سال ۱۳۷۲، ۱۲ درصد رشد داشته است، و حال آنکه در همین سال، یارانه پرداختی در مورد گندم وارداتی با احتساب ارز دولتی به میزان ۱۰ برابر افزایش یافته است که البته علت آن تغییر نرخ ارز از ۷۰ ریال به ۱۷۵۰ ریال می‌باشد.

این رشد، با اعمال نرخ ارز آزاد در مورد گندم وارداتی در سال ۱۳۷۳ نسبت به سال ۱۳۷۲ معادل ۵۸ درصد می‌باشد.

کل یارانه پرداختی در سال ۱۳۷۳ نسبت به سال ۱۳۷۲ با احتساب نرخ ارز دولتی $\frac{77}{2}$ درصد و با احتساب ارز آزاد $\frac{31}{8}$ درصد رشد داشته است. در اینجا می‌بینیم که تغییر نرخ ارز، در سال ۱۳۷۳ باعث شفاف شدن یارانه پرداختی شده است (برای توضیح بیشتر در این مورد، به نمودار ۱ نگاه کنید). بنابر نمودار ۱، در سال ۱۳۶۹، میزان یارانه پنهان به مراتب بیشتر از یارانه آشکار بوده است، ولی با افزایش تولید گندم در کشور و کاهش سهم واردات و همچنین افزایش قیمت خرید تضمینی گندم از کشاورزان، یارانه پنهان به یارانه آشکار نزدیکتر شده و این یارانه تا جایی ادامه داشته است که در سال ۱۳۷۲، میزان یارانه آشکار از یارانه پنهان پیشی گرفته است. در سال ۱۳۷۳، با تغییر نرخ ارز تخصیصی به واردات کالاهای اساسی از ۷۰ ریال به ۱۷۵۰ ریال، یارانه پرداختی به گندم وارداتی به شدت افزایش یافت، به طوری که از رقم $\frac{76}{8}$ میلیارد ریال به رقمی در حدود ۸۴۷ میلیارد ریال رسید. کاهش یارانه پنهان و افزایش یارانه آشکار و نزدیک شدن یارانه آشکار به یارانه واقعی در نمودار ۱ نیز دلالت بر همین امر می‌نماید.

جدول ۲. یارانه پرداختی برآورده شده با احتساب نرخ ارز دولتی و آزاد طی سالهای ۱۳۶۹-۱۳۷۳

ارقام به میلیون ریال

سال ۱۳۷۱			سال ۱۳۷۰			سال ۱۳۶۹			نوع گندم
برآورد یارانه با احتساب		برآورده گندم صرف شده	برآورد یارانه با احتساب		برآورده گندم صرف شده	برآورد یارانه با احتساب		برآورده گندم صرف شده	
ارز آزاد	ارز دولتی	به هزار تن	ارز آزاد	ارز دولتی	به هزار تن	ارز آزاد	ارز دولتی	به هزار تن	
۶۲۰۱۳۰	۶۲۰۱۳۰	۴۴۳۰	۴۲۵۴۲۱	۴۲۵۴۲۱	۳۳۵۷	۲۰۱۹۸۹	۲۰۱۹۸۹	۲۴۹۴	داخلی
۸۸۹۱۶۱	۶۱۲۲۷	۲۶۹۶	۸۵۴۷۱۸	۱۰۱۰۸۰	۳۰۴۰	۱۱۴۹۱۳۴	-۶۶۲۳	۳۸۲۱	وارداتی
۱۵۰۹۲۹۱	۶۸۱۳۵۷	۷۱۲۶	۱۲۸۰۱۳۹	۵۲۶۵۰۱	۶۳۹۷	۱۳۵۱۱۲۳	۱۹۵۳۶۶	۶۳۱۵	جمع

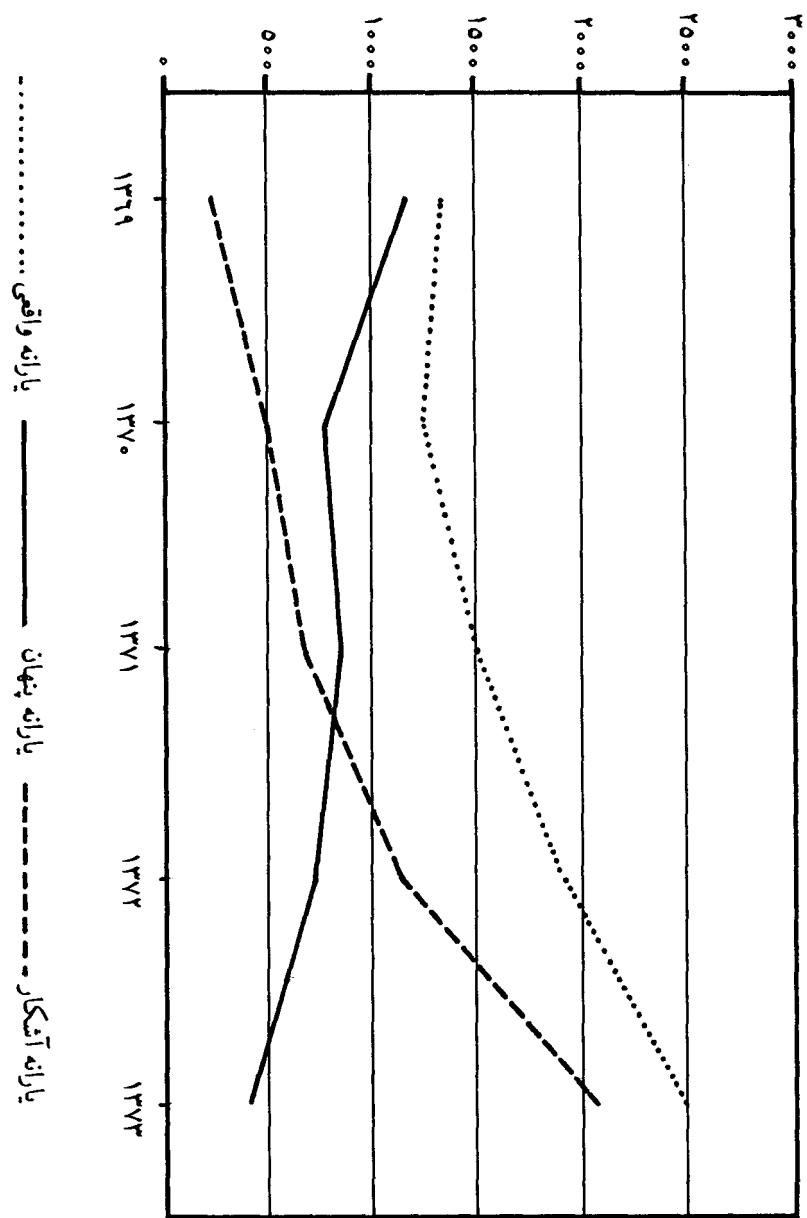
سال ۱۳۷۳			سال ۱۳۷۲			نوع گندم
برآورد یارانه با احتساب		برآورده گندم صرف شده	برآورد یارانه با احتساب		برآورده گندم صرف شده	
ارز آزاد	ارز دولتی	به هزار تن	ارز آزاد	ارز دولتی	به هزار تن	
۱۲۲۱۴۳۵	۱۲۲۱۴۲۵	۵۰۸۶	۱۰۹۰۳۴۸	۱۰۹۰۳۴۸	۵۱۶۳	داخلی
۱۲۹۹۱۰۰	۸۴۶۷۹۳	۳۲۵۰	۸۲۲۰۷۹	۷۶۸۳۳	۲۴۸۸	وارداتی
۲۵۲۰۵۳۵	۲۰۶۸۲۲۸	۸۲۳۶	۱۹۱۱۲۴۱۷	۱۱۶۷۱۷۱	۷۶۵۰	جمع

متوجه رشد سالانه یارانه پرداختی به گندم طی سالهای ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۳ با احتساب ارز دولتی ۴/۸۰ درصد و با احتساب ارز آزاد ۱۶/۹ درصد بوده است. طی این دوره، میزان کل گندم توزیع شده از ۶۳۱۵ هزار تن به ۸۳۳۶ هزار تن رسیده است که متوسط رشدی معادل ۷/۲ درصد در سال را نشان می دهد.

اثر افزایش قیمت خرید تضمینی گندم از کشاورزان بر یارانه پرداختی نیز از این گزارش نتیجه می شود. اگر صراف گندم تولید داخلی را در نظر داشته باشیم، یارانه پرداختی به گندم تولید داخلی در سال ۱۳۷۳ برابر ۱,۲۲۱,۴۳۵ میلیون ریال بوده که نسبت به ۲۰۱,۹۸۹ میلیون ریال پرداختی در سال ۱۳۶۹، به طور متوسط ۵۶/۸ درصد در سال رشد داشته است. در همین دوره، قیمت خرید

برآورد یارانه آشکار و پنهان گندم و آرد

نمودار ۱. مقایسه یارانه آشکار، پنهان، واقعی (۱۳۷۳ - ۱۳۵۸ می سالهای)

نضمینی گندم از کشاورزان از ۱۰۰ ریال به ازای هر کیلوگرم افزایش یافته که دارای متوسط رشد ۲۷ درصد در سال می‌باشد. همچنین میزان گندم توزیع شده از محل گندم تولید داخلی ۲۴۹۴ هزار تن در سال ۱۳۶۹، به ۵۰۸۶ هزار تن در سال ۱۳۷۳ رسیده که به طور متوسط سالانه ۱/۵ درصد رشد داشته است.

با توجه به مطالب بالا، می‌توان گفت که سیاست افزایش قیمت خرید نضمینی گندم، سیاست موفقی بوده و باعث افزایش خرید گندم از کشاورزان و کاهش سهم گندم وارداتی از کل گندم شده است. به طوری که سهم گندم وارداتی نسبت به کل گندم توزیع شده، از ۵/۶۰ درصد در سال ۱۳۶۹، به ۳۹ درصد در سال ۱۳۷۳ کاهش یافته است. ولی از آنجاکه این سیاست با تغییر متناسب قیمت آرد همراه نبوده باعث افزایش مصرف و ضایعات فراوان شده است، و در نتیجه، حجم یارانه پرداختی را به شدت افزایش داده است.

به منظور تحلیل بیشتر در این زمینه، جدولهای ۳ و ۴ را تهیه کرده‌ایم که در آن متوسط قیمت تمام شده، متوسط درآمد استحصالی و متوسط یارانه پرداختی به هر کیلوگرم گندم برای گروههای مختلف مصرف کننده برای سالهای ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۳، با در نظر گرفتن نرخ ارز دولتی و نرخ ارز آزاد، ارائه شده است.

همان طور که در جدول ۳ می‌بینید، متوسط قیمت تمام شده هر کیلوگرم گندم برای صنف نانوایان که درصد از کل مصرف را به خود اختصاص داده است، از ۸/۱۳ ریال در سال ۱۳۷۲ به ۹/۵ ۳۰۰ ریال در سال ۱۳۷۳ افزایش داشته که دارای رشدی معادل ۳/۵۵ درصد می‌باشد، در صورتی که متوسط درآمد استحصالی از هر کیلوگرم گندم، از ۶/۲۸ ریال در سال ۱۳۷۲، به ۲/۹ ۳۳ ریال در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته که تنها دارای رشدی معادل ۳/۱۳ درصد است، در نتیجه، متوسط یارانه پرداختی به هر کیلوگرم گندم برای صنف نانوایان، با ۵/۶۲ درصد رشد، از ۲/۴ ۱۶۵ ریال در سال ۱۳۷۲، به ۵/۵۶ ۲۶۸ ریال در سال ۱۳۷۳ رسیده است.

متوسط قیمت هر کیلوگرم گندم برای صنف صنعتی (آرد ستاره) و صنف صنعتی (آرد نول) تقریباً با صنف نانوایان برابر بوده و تفاوت آن تنها در دستمزد آسیابانی بوده، لیکن درآمد استحصالی آنان با یکدیگر متفاوت می‌باشد. متوسط درآمد استحصالی از هر کیلوگرم گندم برای صنف صنعتی (آرد ستاره) در سال ۱۳۷۳ نسبت به سال ۱۳۷۲ معادل ۴/۲۲ درصد رشد داشته است. از آنجاکه این رشد از رشد قیمت تمام شده هر کیلوگرم گندم (۳/۵۵٪) کمتر بوده، درآمد دریافتی سازمان غله از این صنف برای هر کیلوگرم از ۱۸/۹۹ ریال به ۶۴/۶۰ ریال کاهش یافته است.

برآورده یارانه آشکار و پنهان گندم و آرد

جذول ۳۰. متوسط قیمت تمام شده درآمد و پارانه پرداختی به هر کیلوگرم گندم با احتساب نرخ ارز دولتی طی سالهای ۱۳۵۹-۱۳۷۳

ادامه جدول ۳

مجله برنامه و بودجه، شماره ۱۸

۱۳۷۲	۱۳۷۳
متوجهیانه برداشتی به هر کیلوگرم گندم بریال	متوجهیانه برداشتی به هر کیلوگرم گندم بریال
برآورده شده هر کیلوگرم گندم بریال	تمام شده هر کیلوگرم گندم بریال
متوسط قیمت استحصال از بهزار تن	متوسط آمد استحصال از بهزار تن
نوع صرف کننده	نحوه صرف کننده
صف	صف
نارویان	نارویان
آردستاره	آردستاره
صنعتی صنعتی	صنعتی صنعتی
آرد نول	آرد نول
گندم شسته	گندم شسته
سازی	سازی
جمع	جمع
۷۲۰۹	۱۹۳/۸۴
۲۸/۵۰	۱۵۰/۲۴
۷۷۱۴	۳۰۰/۹۰
۳۷/۳۹	۳۰۰/۹۰
۲۵۸/۵۵	۳۷/۳۹
-۴۰/۴۶	۳۵۱/۵۹
۲۴۵	۳۰۰/۹۰
-۹۹/۱۸	۲۹۳/۰۲
۱۷۸	۱۹۳/۸۴
۱۷۸	۱۷۸
آرد نول	آرد نول
۲۴۰	۱۹۴/۸۴
۲۲۱/۰۳	۲۲۱/۰۳
-۲۵/۱۹	۳۵۱
۳۰/۱۹۰	۳۰/۱۹۰
۲۷۱/۰۸	۲۷۱/۰۸
۳۰/۸۷	۳۰/۸۷
۱۳/۹۷	۲۷۹/۰۷
۱۹/۰۴	۲۹۲/۰۴
-۵/۳۷	۱۸۹/۴۰
۱۹/۰۳	۱۸۴/۰۳
۱۹۳/۸۰	۱۹۳/۸۰
۷۴۵۰	۱۹۳/۸۰

برآورد یارانه آشکار و پنهان گندم و آرد

جدول ۴. متوسط قیمت تمام شده درآمد و پارانه برداشتی به هر کیلوگرم گندم با استهاب نیز از آزادی سالهای ۱۳۵۹-۱۳۷۳

۱۳۷۰	متسطی پارانه برداختی به هر کیلوگرم گندم پریال	متسطی آمد باور گندم هر کیلوگرم گندم پریال	متسطی قیمت تام شده هر کیلوگرم گندم پریال	متسطی آمد باور گندم هر کیلوگرم گندم پریال	متسطی پارانه برداختی به هر کیلوگرم گندم پریال	متسطی آمد باور گندم هر کیلوگرم گندم پریال	متسطی پارانه برداختی به هر کیلوگرم گندم پریال
۱۳۷۱	۲۲۰/۱۰	۲۷/۲۳	۲۶۷/۳۳	۲۰۸/۲۴	۲۵/۰۹	۲۳۳/۳۳	۲۲۲/۴۸
۱۳۷۲	۲۵/۲۹	۵۸۷۸	۵۸۷۸	۲۱/۴۹	۲۴۳/۹۷	۵۴۵۰	ناتوانی
۱۳۷۳	۲۰۰	۲۴۷/۳۳	۵۳/۷۰	۱۵۹/۵۸	۱۲۷/۵۲	۱۱۵/۳۸	صفحه صفتی
۱۳۷۴	۱۸۰/۰۴	۲۰۰	۲۰۰	۱۹۲	۱۲۷/۵۲	۱۱۵/۳۸	صفحه صفتی
۱۳۷۵	۱۰۵/۱۹	۲۴۸/۳۳	۳۲۵	۱۳۵/۵۰	۱۷/۵۸	۱۲۵/۴۷	آرد سفاره
۱۳۷۶	۱۴۳/۱۴	۲۲	۱۱۶/۵۳	۲۳۴/۳۳	۳۰۸	۸۸/۵۰	۲۴۴/۹۷
۱۳۷۷	۵۳/۵۴	۱۷۶/۵۹	۲۳۸/۳۳	۲۲۳/۳۳	۲۱	۹۶/۷۹	۳۲
۱۳۷۸	۲۱۱/۸۰	۳۰/۰۴	۲۴۷/۳۴	۳۳/۲۳	۲۰۰/۱۲	۲۱۳/۹۵	۲۴۳/۹۹
۱۳۷۹			۵۳۹۷	۲۳۳/۲۳		۳۰/۰۳	۵۳۱۵
۱۳۸۰			۷۱۲۶	۷۱۲۶			جمع

ادامه جدول ۴

۱۳۷۲	متوجهیان پرداختی به هرکیلوگرم گندم بریال	متوجهیان پرداختی به هرکیلوگرم گندم بریال	برآورده شده هرکیلوگرم بوزارت	متوجهیان پرداختی به هرکیلوگرم گندم بریال	متوجهیان پرداختی به هرکیلوگرم گندم بریال	برآورده شده هرکیلوگرم بوزارت	۱۳۷۳
نوع صرف کننده	نارویان	صنف	صنف صنعتی آردستاره	آرد نول	گردش اقتصادی سازی	جمع	۳۲۲/۸۲
۷۳۰۹	۲۸/۵۰	۲۹۱/۵۵	۲۹۲/۵۵	۲۹۳/۰۲	۳۵۵/۲۱	۷۷۱۴	۳۲/۳۹
-	-۰/۴۷	۲۴۰	۲۴۰	۳۵۵/۲۱	۳۵۱/۵۹	۳۲۲/۳۸	-
۱۷۸	۱۷۸	۲۹۲/۵۵	۲۹۲/۵۵	۲۹۳/۰۲	۳۵۵/۲۱	۳۲۲/۳۸	۳۲۲/۸۲
۲۸/۵۰	۲۸/۵۰	۲۹۱/۵۵	۲۹۲/۵۵	۲۹۳/۰۲	۳۵۵/۲۱	۳۵۱/۵۹	۳۵۱/۳۸
۷۳۰۹	۷۳۰۹	۲۸/۵۰	۲۸/۵۰	۲۸/۵۰	۲۸/۵۰	۲۸/۵۰	۲۸/۵۰

از سوی دیگر، عدم رشد متناسب قیمت آرد برای صنف صنعتی (آرد نول) باعث شده است تا درآمد سازمان غله در سال ۱۳۷۲ به زیان در سال ۱۳۷۳ تبدیل شود، به طوری که متوسط درآمد دریافتی سازمان غله از این صنف در سال ۱۳۷۲ که معادل $۱/۹$ ریال برای هر کیلوگرم بوده به یارانه پرداختی معادل $۸/۷$ ریال برای هر کیلوگرم در سال ۱۳۷۳ تبدیل گردد. این عدم رشد متناسب، در نهایت، حدود $۱۱/۱۳$ میلیارد ریال بار مالی در سال ۱۳۷۳ را سبب گردیده است، البته گفتنی است که علت اصلی به وجود آمدن یارانه در این صنف، پایین بودن قیمت آرد برای صنف نانوایان (آرد سبوس گرفته) می‌باشد، بدین علت که در حدود ۲۶ درصد از آرد این نوع گندم با آرد سبوس گرفته قابل مخلوط شدن بوده و با همان قیمت آرد سبوس گرفته شده در محاسبات وارد شده است.

متوسط قیمت تمام شده هر کیلوگرم گندم برای صنف نانوایان، از $۹/۶$ ۰ ریال در سال ۱۳۶۹، $۵/۰$ ۰ ریال در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته که به طور متوسط، دارای رشدی در حدود $۴/۹$ درصد در سال می‌باشد، در حالی که متوسط درآمد استحصالی از هر کیلوگرم گندم طی دوره فوق، از $۴/۲$ ۱ ریال، به $۳/۹$ ۲ ریال رسیده که دارای متوسط رشد $۱۰/۸$ درصد در سال می‌باشد، این عدم توازن رشد در قیمت تمام شده و درآمد، متوسط رشد سالانه در یارانه پرداختی به هر کیلوگرم گندم را به میزان $۵/۶$ درصد سبب شده است. تیجه اینکه این رشد زیاد، باعث شده است که دولت در سال ۱۳۷۳، به طور متوسط، به ازای هر کیلوگرم گندمی که به صنف نانوایان تخصیص می‌دهد، $۸/۵$ ۲ ریال یارانه پردازد.

تمام نتایج فوق با در نظر گرفتن نرخ ارز دولتی در مورد گندم وارداتی ارائه شده است، در صورتی که اختصاص ارز دولتی، خود یارانه‌ای پنهان به شمار می‌رود که همه ساله از طرف دولت به مصرف کنندگان پرداخت می‌شود، اما در محاسبات اعمال نمی‌گردد. بنابراین، اگر نرخ آزاد ارز را در محاسبات اعمال نماییم، به نتایج دیگری دست می‌یابیم که در جدول ۴ ارائه شده است.

همان طور که در جدول ۴ می‌بینید، در سال ۱۳۶۹، متوسط یارانه واقعی پرداختی به هر کیلوگرم برای صنف نانوایان $۴/۸$ ۲۲ ریال بوده که اختلاف آن با متوسط یارانه آشکار $۷/۴$ ۳ ریال) نشانگر یارانه پنهان به میزان $۳/۱$ ریال است. به بیان دیگر، در سال ۱۳۶۹، به هر کیلوگرم گندم مصرفی در صنف نانوایان در حدود $۳/۱$ ۱۸ ریال یارانه پنهان تعلق گرفته که در محاسبات منظور شده است.

میزان یارانه پنهان طی سالهای مورد بررسی، به علت افزایش سهم گندم تولید داخلی نسبت به

گندم وارداتی، و در نهایت، تغییر نرخ ارز از ۷۰ ریال به ۱۷۵۰ ریال، روند نزولی داشته، به طوری که در سال ۱۳۷۳ به حدود ۵۴/۳ ریال کاهش یافته است.

حال به این مسئله می پردازیم که با توجه به روند یارانه پرداختی به گندم، اگر دولت در سالهای مختلف تصمیم به حذف یارانه گندم می گرفت، لازم بود متوسط قیمتها فروش آرد را به چه میزان افزایش دهد. پاسخ به این پرسش در جدول ۵ ارائه شده است، همان طور که می بینید، لازمه حذف یارانه آشکار در سال ۱۳۶۹، ۱۳۶۸ درصد افزایش در متوسط قیمتها فروش آرد بوده است. به بیان دیگر، اگر در سال ۱۳۶۹ قیمتها فروش آرد برای تمام صنفهای مصرف کننده، به طور متوسط، ۲/۳ برابر می شد، میزان یارانه پرداختی به صفر تقلیل می یافت. اما تأخیر در این تصمیمگیری، حجم یارانه دولت را به شدت افزایش داده، به طوری که در سال ۱۳۷۳، لازمه حذف یارانه ۶۰۶ درصد افزایش در متوسط قیمتها فروش آرد شده است.

جدول ۵. درصد رشد لازم در متوسط قیمتها فروش آرد به منظور حذف یارانه آشکار واقعی

حذف یارانه واقعی	حذف یارانه آشکار	سال
۸۸۰	۱۳۰	۱۳۶۹
۷۵۰	۳۱۰	۱۳۷۰
۷۴۰	۲۰۴	۱۳۷۱
۷۴۰	۴۰۵	۱۳۷۲
۸۰۰	۶۰۶	۱۳۷۳

جمع‌بندی

۱. افزایش قیمت تمام شده گندم به لحاظ افزایش قیمت خرید تصمینی گندم از کشاورزان، تغییر نرخ ارز از ۷۰ ریال به ۱۷۵۰ ریال در خصوص گندم وارداتی، افزایش هزینه‌های تبعی، از قبیل دستمزد آسیابانی، و هزینه‌های حمل و نقل، سبب افزایش شدید حجم یارانه پرداختی دولت به گندم طی سالهای اخیر شده است.
۲. با عنایت به محدود بودن منابع مالی دولت به منظور پرداخت یارانه، افزایش یارانه گندم، سبب افزایش سهم گندم از کل یارانه از ۲۷/۸ درصد در سال ۱۳۶۸ به ۶۵/۵ درصد در سال ۱۳۷۵

شده است.

۳. تعیین قیمت خرید تضمینی گندم در سطحی مناسب، سبب افزایش تولید داخلی گندم و کاهش نسی واردات شده، به طوری که سهم گندم تولید داخلی از کل گندم مصرفی کشور از ۵/۳۹ درصد در سال ۱۳۶۹ به میزان ۶۰ درصد در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته است.

۴. عدم تغییر قیمت آرد طی سالهای اخیر، موجب افزایش ضایعات و مصرف گندم و نان در مواردی غیر از تأمین غذای مردم شده است.

۵. عدم تغییر متناسب قیمت آرد برای مصارف صنفی و صنعتی در سالهای مورد بررسی، سبب شده است تا درآمد دریافتی دولت از بابت هر کیلوگرم فروش آرد به این صنفها به یارانه تبدیل گردد. برای مثال، در سال ۱۳۶۹، دولت از بابت هر کیلوگرم فروش آرد نول و گندم نشاسته سازی ۲۷/۲۴ و ۴۶/۸۱ ریال درآمد کسب می نمود، لیکن عدم تغییر قیمت فروش آرد و گندم به این صنفها متناسب با رشد قیمت تمام شده، موجب تبدیل این درآمد در سال ۱۳۷۳ به پرداخت یارانه به میزان ۳۰/۸۷ و ۹۷/۱۲ ریال برای هر کیلوگرم گندم شده است. گفتنی است که با سیاستهای اخیر شورای اقتصاد مبنی بر دریافت قیمت تمام شده گندم و آرد از صنفها، این مشکل رفع شده است.

۶. تغییر نرخ ارز تخصیصی در سال ۱۳۷۳ برای واردات کالاهای اساسی از ۷۰ ریال به ۱۷۵۰ ریال سبب شده تا یارانه پرداختی به گندم به واقعیت نزدیکتر شود. به بیان دیگر، تغییر نرخ ارز، موجب شفاف شدن یارانه پرداختی به گندم شده است.

منابع

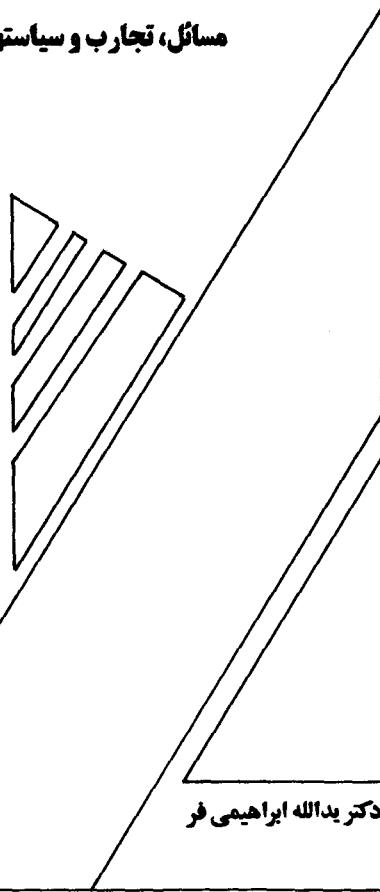
۱. پایان، رسول (۱۳۷۴). مجموعه مقالات اجلاس تخصصی نان، انتشارات انتستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور.
۲. سازمان برنامه و بودجه. مجموعه مصوبات شورای اقتصاد طی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۳.
۳. سازمان بنادر و کشتیرانی (منتشر نشده). گزارش سازمان بنادر و کشتیرانی در ارتباط با میزان تموراز طی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۳.
۴. سازمان حمل و نقل و پایانه‌های کشور. گزارش عملکرد واردات و حمل کالاهای غیرنفتی از مرزهای ورودی کشور طی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۳.
۵. سازمان غله کشور (منتشر نشده). صورت وضعیت خرید گندم و هزینه‌های تبعی متعلقه در سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۳.
۶. وزارت بازرگانی. گزارش عملکرد چهار ساله ۱۳۶۸-۷۱.

منتشر شد

عدم تمرکز مالی، بسیج و استفاده از منابع ملی برای توسعه

مسائل، تجارب و سیاستها در منطقه اسکان

مترجم: دکتر یدالله ابراهیمی فر